

ISSN 2518-1467 (Online),
ISSN 1991-3494 (Print)

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ҰЛТТЫҚ ҒЫЛЫМ АКАДЕМИЯСЫНЫҢ

Х А Б А Р Ш Ы С Ы

ВЕСТНИК

НАЦИОНАЛЬНОЙ АКАДЕМИИ НАУК
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

THE BULLETIN

THE NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES
OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

PUBLISHED SINCE 1944

3

MAY – JUNE 2021

ALMATY, NAS RK

NAS RK is pleased to announce that Bulletin of NAS RK scientific journal has been accepted for indexing in the Emerging Sources Citation Index, a new edition of Web of Science. Content in this index is under consideration by Clarivate Analytics to be accepted in the Science Citation Index Expanded, the Social Sciences Citation Index, and the Arts & Humanities Citation Index. The quality and depth of content Web of Science offers to researchers, authors, publishers, and institutions sets it apart from other research databases. The inclusion of Bulletin of NAS RK in the Emerging Sources Citation Index demonstrates our dedication to providing the most relevant and influential multidiscipline content to our community.

Қазақстан Республикасы Ұлттық ғылым академиясы «ҚР ҰҒА Хабаршысы» ғылыми журналының Web of Science-тің жаңаланған нұсқасы Emerging Sources Citation Index-те индекстелуге қабылданғанын хабарлайды. Бұл индекстелу барысында Clarivate Analytics компаниясы журналды одан әрі the Science Citation Index Expanded, the Social Sciences Citation Index және the Arts & Humanities Citation Index-ке қабылдау мәселесін қарастыруда. Web of Science зерттеушілер, авторлар, баспашылар мен мекемелерге контент тереңдігі мен сапасын ұсынады. ҚР ҰҒА Хабаршысының Emerging Sources Citation Index-ке енуі біздің қоғамдастық үшін ең өзекті және беделді мультидисциплинарлы контентке адалдығымызды білдіреді.

НАН РК сообщает, что научный журнал «Вестник НАН РК» был принят для индексирования в Emerging Sources Citation Index, обновленной версии Web of Science. Содержание в этом индексировании находится в стадии рассмотрения компанией Clarivate Analytics для дальнейшего принятия журнала в the Science Citation Index Expanded, the Social Sciences Citation Index и the Arts & Humanities Citation Index. Web of Science предлагает качество и глубину контента для исследователей, авторов, издателей и учреждений. Включение Вестника НАН РК в Emerging Sources Citation Index демонстрирует нашу приверженность к наиболее актуальному и влиятельному мультидисциплинарному контенту для нашего сообщества.

Бас редактор:

ҚОЙГЕЛДИЕВ Мәмбет Құлжабайұлы (бас редактор), тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі (Алматы, Қазақстан) Н = 3

Редакция алқасы:

ОМАРОВ Бауыржан Жұмаханұлы (бас редактордың орынбасары), филология ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі (Нұр-Сұлтан, Қазақстан) Н = 4

МАТЫЖАНОВ Кенжехан Слямжанұлы (бас редактордың орынбасары), филология ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА корреспондент мүшесі (Алматы, Қазақстан) Н = 1

САПАРБАЕВ Әбдіжапар Жұманұлы, экономика ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА құрметті мүшесі, Халықаралық инновациялық технологиялар академиясының президенті (Алматы, Қазақстан) Н = 4

ЙОВИЦА Радун Патетре, Ph.D (археология), Нью-Йорк университетінің профессоры (Нью-Йорк, АҚШ) Н = 19

БАНАС Йозеф, әлеуметтану ғылымдарының докторы, Жешув технологиялық университетінің профессоры (Жешув, Польша) Н = 26

ЛУКЪЯНЕНКО Ирина Григорьевна, экономика ғылымдарының докторы, профессор, Украинаның еңбек сіңірген ғылым және техника қайраткері, «Киев-Могила академиясы» ұлттық университетінің кафедра меңгерушісі (Киев, Украина) Н = 2

МАКУЛОВА Айымжан Төлегенқызы, экономика ғылымдарының докторы, профессор, Нархоз Университеті (Алматы, Қазақстан) Н = 3

ИСМАҒҰЛОВ Оразақ Исмағұлұлы, тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі (Нұр-Сұлтан, Қазақстан) Н = 6

ӘБЖАНОВ Ханкелді Махмұтұлы, тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі (Алматы, Қазақстан) Н = 4

БИЖАНОВ Ахан Хұсайынұлы, саясаттану ғылымдарының докторы, ҚР ҰҒА корреспондент-мүшесі, Философия, саясаттану және дінтану институтының директоры (Алматы, Қазақстан) Н = 1

ТАЙМАҒАМБЕТОВ Жакен Қожахметұлы, тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі (Алматы, Қазақстан) Н = 4

СҮЛЕЙМЕНОВ Майдан Күнтуарұлы, заң ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі (Алматы, Қазақстан) Н = 1

САБИКЕНОВ Салахиден Нұрсарыұлы, заң ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі (Алматы, Қазақстан) Н = 2

ҚОЖАМЖАРОВА Дариякул Пернешқызы, тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі (Алматы, Қазақстан) Н = 2

БАЙТАНАЕВ Бауыржан Әбішұлы, тарих ғылымдарының докторы, ҚР ҰҒА академигі (Алматы, Қазақстан) Н = 1

БАЗАРБАЕВА Зейнеп Мүслімқызы, филология ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі (Алматы, Қазақстан) Н = 1

ШАУКЕНОВА Зарема Каукенқызы, әлеуметтану ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі (Алматы, Қазақстан) Н = 1

ЖОЛДАСБЕКОВА Баян Өмірбекқызы, филология ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА корреспондент мүшесі (Алматы, Қазақстан) Н = 2

НУРҚАТОВА Ляззат Төлегенқызы, әлеуметтану ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА корреспондент мүшесі (Алматы, Қазақстан) Н = 1

«Қазақстан Республикасы Ұлттық ғылым академиясының Хабаршысы».

ISSN 2518-1467 (Online),

ISSN 1991-3494 (Print).

Меншіктенуші: «Қазақстан Республикасының Ұлттық ғылым академиясы» РҚБ (Алматы қ.).

Қазақстан Республикасының Ақпарат және коммуникациялар министрлігінің Ақпарат комитетінде 12.02.2018 ж. берілген № 16895-Ж мерзімдік басылым тіркеуіне қойылу туралы куәлік.

Тақырыптық бағыты: *іргелі ғылымдар саласындағы жаңа жетістіктер нәтижелерін жария ету.*

Мерзімділігі: жылына 6 рет.

Тиражы: 300 дана.

Редакцияның мекен-жайы: 050010, Алматы қ., Шевченко көш., 28, 219 бөл., тел.: 272-13-19, 272-13-18

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en/>

© Қазақстан Республикасының Ұлттық ғылым академиясы, 2021

Типографияның мекен-жайы: «Аруна» ЖК, Алматы қ., Муратбаева көш., 75.

Главный редактор:

КОЙГЕЛЬДИЕВ Мамбет Кулжабаевич (главный редактор), доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК (Алматы, Казахстан) Н = 3

Редакционная коллегия:

ОМАРОВ Бауыржан Жумаханулы (заместитель главного редактора), доктор филологических наук, профессор, академик НАН РК (Нур-Султан, Казахстан) Н = 4

МАТЫЖАНОВ Кенжехан Слямжанович (заместитель главного редактора), доктор филологических наук, профессор, член-корреспондент НАН РК (Алматы, Казахстан) Н = 1

САПАРБАЕВ Абдижапар Джуманович, доктор экономических наук, профессор, почетный член НАН РК, президент Международной академии инновационных технологий (Алматы, Казахстан) Н = 4

ЙОВИЦА Радуга Пэтрэ, доктор философии (Ph.D, археология), профессор Нью-Йоркского университета (Нью-Йорк, США) Н = 19

БАНАС Йозеф, доктор социологических наук, профессор Жешувского технологического университета (Жешув, Польша) Н = 26

ЛУКЪЯНЕНКО Ирина Григорьевна, доктор экономических наук, профессор, заслуженный деятель науки и техники Украины, заведующая кафедрой Национального университета «Киево-Могилянская академия» (Киев, Украина) Н = 2

МАКУЛОВА Айымжан Тулегеновна, доктор экономических наук, профессор, Университет Нархоз (Алматы, Казахстан) Н = 3

ИСМАГУЛОВ Оразак Исмагулович, доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК (Нур-Султан, Казахстан) Н = 6

АБЖАНОВ Ханкелди Махматович, доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК (Алматы, Казахстан) Н = 4

БИЖАНОВ Ахан Хусаинович, доктор политических наук, член-корреспондент НАН РК, директор Института философии, политологии и религии (Алматы, Казахстан) Н = 1

ТАЙМАГАМБЕТОВ Жакен Кожаметович, доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК (Алматы, Казахстан) Н = 4

СУЛЕЙМЕНОВ Майдан Кунтуарович, доктор юридических наук, профессор, академик НАН РК (Алматы, Казахстан) Н = 1

САБИКЕНОВ Салахиден Нурсариевич, доктор юридических наук, профессор, академик НАН РК (Алматы, Казахстан) Н = 2

КОЖАМЖАРОВА Дариякуль Пернешевна, доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК (Алматы, Казахстан) Н = 2

БАЙТАНАЕВ Бауржан Абишевич, доктор исторических наук, академик НАН РК (Алматы, Казахстан) Н = 1

БАЗАРБАЕВА Зейнеп Муслимовна, доктор филологических наук, профессор, член-корреспондент НАН РК (Алматы, Казахстан) Н = 1

ШАУКЕНОВА Зарема Каукеновна, доктор социологических наук, профессор, академик НАН РК (Алматы, Казахстан) Н = 1

ЖОЛДАСБЕКОВА Баян Омирбековна, доктор филологических наук, профессор, член-корреспондент НАН РК (Алматы, Казахстан) Н = 2

НУРКАТОВА Ляззат Толегеновна, доктор социологических наук, профессор, член-корреспондент НАН РК (Алматы, Казахстан) Н = 1

«Вестник Национальной академии наук Республики Казахстан».

ISSN 2518-1467 (Online),

ISSN 1991-3494 (Print).

Собственник: РОО «Национальная академия наук Республики Казахстан» (г. Алматы).

Свидетельство о постановке на учет периодического печатного издания в Комитете информации Министерства информации и коммуникаций и Республики Казахстан № 16895-Ж, выданное 12.02.2018 г.

Тематическая направленность: *публикация результатов новых достижений в области фундаментальных наук.*

Периодичность: 6 раз в год.

Тираж: 300 экземпляров.

Адрес редакции: 050010, г. Алматы, ул. Шевченко, 28, ком. 219, тел. 272-13-19, 272-13-18

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en/>

© Национальная академия наук Республики Казахстан, 2021

Адрес типографии: ИП «Аруна», г. Алматы, ул. Муратбаева, 75.

Editor in chief

KOIGELDIEV Mambet Kulzhabaevich (Editor-in-Chief), Doctor of History, Professor, Academician of NAS RK (Almaty, Kazakhstan) H = 3

Editorial board:

OMAROV Bauyrzhan Zhumakhanuly (Deputy Editor-in-Chief), Doctor of Philology, Professor, Academician of NAS RK (Nur-Sultan, Kazakhstan) H = 4

MATYZHANOV Kenzhekhan Slyamzhanovich (Deputy Editor-in-Chief), Doctor of Philology, Professor, Corresponding Member of NAS RK (Almaty, Kazakhstan) H = 1

SAPARBAYEV Abdizhappar Dzhumanovich, Doctor of Economics, Professor, Honorary Member of NAS RK, President of the International Academy of Innovative Technology, (Almaty, Kazakhstan) H = 4

JOVICA Radu Petre, Ph.D, History, Archeology, Professor, New York University (New York, USA) H = 19

BANAS Joseph, Doctor of Social science, Professor, Rzeszow University of Technology (Rzeszow, Poland) H = 26

LUKYANENKO Irina, doctor of economics, professor, honored worker of Science and Technology of Ukraine, head of the department of the National University «Kyiv-Mohyla Academy» (Kiev, Ukraine) H = 2

MAKULOVA Aymzhan Tulegenovna, doctor of economics, professor, Narkhoz University (Almaty, Kazakhstan) H = 3

ISSMAGULOV Orazak Issmagulovich, Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of NAS RK (Nur-Sultan, Kazakhstan) H = 6

ABZHANOV Khankeldi Makhmutovich, Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of NAS RK (Almaty, Kazakhstan) H = 4

BIZHANOV Akhan Khusainovich, Doctor of Political Sciences, Corresponding Member of NAS RK, Director of the Institute of Philosophy, Political Science and Religion (Almaty, Kazakhstan) H = 1

TAIMAGAMBETOV Zhaken Kozhakhmetovich, Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of NAS RK, (Almaty, Kazakhstan) H = 4

SULEYMENOV Maidan Kuntuarovich, Doctor of Law, Professor, Academician of NAS RK (Almaty, Kazakhstan) H = 1

SABIKENOV Salakhiden Nursarievich, Doctor of Law, Professor, Academician of NAS RK (Almaty, Kazakhstan) H = 2

KOZHAMZHAROVA Dariyakul Perneshevna, Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of NAS RK (Almaty, Kazakhstan) H = 2

BAITANAEV Baurzhan Abishevich, Doctor of Historical Sciences, Academician of NAS RK (Almaty, Kazakhstan) H = 1

BAZARBAYEVA Zeinep Muslimovna, Doctor of Philology, Professor, Academician of NAS RK (Almaty, Kazakhstan) H = 1

SHAUKENOVA Zarema, Doctor of Sociology, Professor, Academician of NAS RK (Almaty, Kazakhstan) H = 1

DZHOLDASBEKOVA Bayan Umirbekovna, Doctor of Philology, Professor, Corresponding Member of NAS RK H = 2

NURKATOVA Lyazzat Tolegenovna, Doctor of Social Sciences, Professor, Corresponding Member of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan (Almaty, Kazakhstan) H = 1

Bulletin of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan.

ISSN 2518-1467 (Online),

ISSN 1991-3494 (Print).

Owner: RPA «National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan» (Almaty).

The certificate of registration of a periodical printed publication in the Committee of information of the Ministry of Information and Communications of the Republic of Kazakhstan No. 16895-Ж, issued on 12.02.2018.

Thematic focus: *publication of the results of new achievements in the field of basic sciences.*

Periodicity: 6 times a year.

Circulation: 300 copies.

Editorial address: 28, Shevchenko str., of. 220, Almaty, 050010, tel. 272-13-19, 272-13-18

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en/>

© National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, 2021

Address of printing house: ST «Aruna», 75, Muratbayev str, Almaty.

С.Н. Абиева¹, А.Ж. Құрмантаева², Ж. Темирова³

¹Әль-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық Университеті, Алматы, Қазақстан;

²Абай атындағы Қазақ Ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан;

³Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық университеті, Шымкент, Қазақстан.

E-mail: abievas@mail.ru

ИНВЕСТИЦИЯЛЫҚ КЛИМАТ-ШЕТЕЛДІК ИНВЕСТИЦИЯЛАРДЫ ТАРТУ ҮШІН ҚАЖЕТТІ ШАРТ

Аннотация. Қазақстанның инвестициялық тартымдылығына әсер ететін негізгі факторлар қолайлы инвестициялық заңнамалармен, экономикалық және саяси тұрақтылықпен қолдау көрсетілетін елдің қолайлы бизнес-климаты болып табылады. Қолайлы инвестициялық климат әлеуетті инвесторлар арасында жылдар бойы қалыптасқан жағымды артықшылықтарды қалыптастырудың іргелі негізін құрайды. Инвестициялық климаттың тартымдылықтан басымдығы айқын болады, ол сайып келгенде ұлттық және жергілікті саясаттағы басымдықтарды анықтауы керек. Осыған байланысты инвестициялық климатты жақсарту қажеттілігі және инвестициялық саясатты дұрыс дамыту ұлттық экономиканың деңгейін арттырудағы маңыздылығы мақалада нақты негізделеді.

Мақалада инвестициялық климатқа әсер ететін факторлар жекелеп қарастырылған. Сонымен қатар мақалада еліміздің жоғары инвестициялық әлеуетіне қарамастан, Қазақстанда қолайлы инвестициялық климатты қалыптастыруға кедергі келтіретін проблемалар айтылған. Ұлттық экономиканы табысты жүргізу үшін инвестициялар тарту қажет. Қазақстан тәуелсіздік алғаннан бастап инвестициялық климатты жақсарту және тікелей шетелдік инвестицияларды тарту мемлекеттің дамуында негізгі рөл атқаратындықтан, олар үшін қолайлы жағдайлар жасау арқылы ел экономикасына инвесторлар тарту міндетін жалғастырып келеді. Осы ретте бизнес-климат пен реттеуші ортаның жай-күйін көрсететін халықаралық рейтинг, яғни Doing Business бизнес жүргізу жеңілдігі рейтингінде Қазақстан соңғы 10 жыл ішінде 38 орынға, демек – 2010 жылғы 63-ші орыннан 2020 жылы 25-ші орынға көтерілгендігі мақалада сурет түрінде бейнеленеді.

Қазақстанда 2020 жылы тікелей шетелдік инвестициялардың жаһандық ағындары COVID-19 пандемиясының экономикалық әсеріне байланысты 2019 жылмен салыстырғанда 49% кеміген. Объективті себептер бойынша 2020 жылдың тоғыз айында Қазақстанға тікелей шетелдік инвестициялардың жалпы ағыны 32,2%-ға азайып, нәтижесінде 12,6 млрд АҚШ долларын құрағандығы мақалада салыстырымалы түрде статистикалық мәліметтермен талданады. Күлдірау себептері негізінен экономиканың тау-кен өндіру секторына тікелей шетелдік инвестициялар ағынының қысқаруымен байланыстылығы мақалада беріледі.

Қазіргі уақытта Қазақстанда шетелдік инвестициялар ағымының оң үрдісі байқалады. Дегенмен, шетелдік инвестицияларды Қазақстан экономикасының қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін ұлғайту керек еді, өйткені капиталды әкету оны әкелуден асып түседі. Бұл, өз кезегінде, жалпы елдегі және әсіресе шетелдік инвестицияларға қатысты өте қолайлы емес инвестициялық климатпен түсіндіріледі. Сонымен қатар мақалада Қазақстанда жинақталған шетелдік инвестициялар ағынының көлемі бойынша соңғы 6 жылдың динамикасына талдау жасалады. Мақалада авторлар қолайлы инвестициялық климатты қолдау және ел экономикасына тікелей шетелдік инвестициялардың келуін ынталандыру Қазақстанның маңызды мемлекеттік міндеті болып табылатындығына баса назар аударады.

Түйін сөздер: экономикалық өсу, инвестициялық климат, шетелдік инвестиция, инвестициялық саясат, инвестор, ұлттық экономика, халықаралық қаржы орталығы

Кіріспе. Инвестициялар тарту кез келген мемлекеттің табысты дамуының іргетасы болып табылады, яғни экономиканың жай-күйін және бизнестің болашағын көрсетеді. Қазақстан бұл жағынан ерекшеленеді. Аумағы жағынан едәуір үлкен Орталық Азия өңіріндегі орнықты және

қолайлы ел қатарында. Қолайлы іскерлік ахуал мен саяси тұрақтылық шетелдік инвесторлар үшін тартымдылықтың негізгі факторына айналған. Қазақстанның бәсекелестік артықшылықтарына Үндістанның, Қытайдың және Ресейдің тез өсіп келе жатқан нарықтарына жақын тиімді

географиялық орналасуы жатады. Азия-Тынық мұхиты аймағын Еуропа мен Таяу Шығыспен байланыстыратын негізгі трансконтинентальды маршруттар Қазақстан арқылы өтеді [1]. Қазақстан қазба энергия көздерінің елеулі резервтеріне, еңбекке қабілетті халықтың жоғары үлесіне және либералды инвестициялық заңнамаға ие. Инвестициялар экономикалық өсу процесін тұтастай анықтайтын экономикалық қызметтің негіздеріне әсер етеді. Бұл елдің экономикалық дамуының көрсеткіші ғана емес, инвестициялар да экономикалық өзгерістердің құралы болып табылады, олар ел экономикасы бағдарлануы тиіс негізгі бағыттарды белгілейді.

Осыған байланысты инвестициялық климатты жақсарту қажеттілігі бірқатар факторлармен анықталады. Инвестициялық саясатты дұрыс дамыту ұлттық экономиканың деңгейін арттырады, бәсекеге қабілеттіліктің дамуына ықпал етеді; тартылатын және ішкі капиталды ұлттық экономиканы инвестициялық-техникалық «толықтырудың» тетігі ретінде пайдалануға мүмкіндік береді; экономиканы әртараптандыру және ырықтандыру процесін жеделдетеді [2]. Сонымен қатар макроэкономикалық және саяси тұрақсыздық жағдайында Қазақстан Республикасының экономикалық әлеуетіне аз қызығушылық танытпайтын отандық және шетелдік инвесторлар үшін қолайлы инвестициялық климат үшін нақты алғышарттар жасайды. Еліміздің жоғары инвестициялық әлеуетіне қарамастан, Қазақстанда қолайлы инвестициялық климат жасауға кедергі келтіретін бірқатар проблемалар да кездеседі [3]:

- инвестициялық тәуекелдердің жоғары деңгейі;
- заңнаманың тұрақсыздығы;
- тұрғындар мен кәсіпорындарда қолайлы инвестициялық күтулердің болмауы, бизнестің Үкіметке сенімсіздігі;
- қаржы нарықтарының жетілмегендігі;
- институционалдық инвесторлар жүйесінің әлсіз дамуы;
- экономиканың жекелеген секторларын дамытудағы елеулі сәйкессіздіктер .

Әдістері. Инвестициялық климатты негізінен инвестициялық нарықтың тартымдылық деңгейін және инвестициялық тәуекелдің мөлшерін анықтайтын саяси, әлеуметтік-экономикалық және қаржылық факторлардың жиынтығы ретінде қарастыруға болады. Сонымен, инвестициялық климат- инвестициялық процестер жүретін орта. Әлемдік экономика тәжірибесіне сүйенсек, инвестицияларды тиімді тарту және пайдалану жағдайларын талдау үшін инвестициялық климат санаты қолданылады.

Қазақстанның инвестициялық климатының жағымды жақтарыда бар, атап айтсақ: табиғи ресурстарға бай өлке; белсенді ғылыми-техникалық әлеуеті; инновациялық

технологиялары; әлемнің ірі елдермен жұмыс тәжірибесі; шикізат ресурстарының экспорты және т.б. болып келеді. Ұлттық экономиканы табысты жүргізу үшін инвестициялар тарту қажет. Осы ретте елге қолайлы инвестициялық климат үшін қажетті болып табылады:

- Мемлекеттің және инвестициялық серіктестердің мүдделерін қанағаттандыратын инвестициялық саясатты жүргізуге дайындығы;
- Инвестициялық саясат саласында жасалған құқықтық база және инвесторлардың құқықтарын сақтау, қорғау;
- Шетелдік инвесторлар үшін қажетті кепілдіктер беру;
- Ұлттық валютаның шетел валютасына қарағанда тұрақтылығы;
- Инвестициялық мәмілелерді жүргізу кезіндегі сыбайлас жемқорлық деңгейін жою;
- Салық салудың түсінікті нақты деңгейі (салықтық преференциялар) [5].

Нарықтық экономикада «инвестициялық климат» ұғымы инвесторларды тартатын немесе итермелейтін саяси, әлеуметтік-экономикалық, қаржылық әлеуметтік-мәдени, географиялық факторлардың жиынтығын қамтиды. Әрине, оларға табиғи-ресурстық әлеует, нарықтық орта факторлары, ұйымдастырушылық-басқарушылық әлеует, кадрлық әлеует, ғылыми-техникалық әлеует және басқа да маңызды жағдайлар кіреді. Елдің бүкіл инвестициялық климатына әсер ететін салалардың, өңірлер мен экономикалық аймақтардың инвестициялық ахуалының қолайлы дамуына әсер ететін тәуекелдер мен факторларды жеке атап өтуге болады [6]. Бұл экономикалық және саяси реттеуге оңай болатын факторлар және елдің жалпы экономикалық және нарықтық дамуына байланысты факторлар, олардың дамуына ешқандай араласуды қажет етпейді. Берілген 1-суретте инвестициялық климатты жақсарту мақсатында инвестициялық заңнаманы жетілдіру, экономикаға салық жүктемесін азайту, әкімшілік кедергілерді қысқарту сияқты бірқатар шаралар қабылдау қажет екені көрініп тұр.

Сур. 1. Инвестициялық климатқа әсер ететін факторлар [7].

Жалпы инвестициялық климаттың сәтті қолайлы болуына елдің банк жүйесінің, әлемдік қор нарығының, әлеуметтік - мәдени және ұйымдастыру - басқару жағдайларының серпінді дамуы әсер етеді. Сондай ақ өткен жылдан басталған әлемдік коронавирустық пандемия әсері де тікелей шетелдік инвестициялардың әлемдік нарығындағы жағдайды күрделендіре түсті. Қазақстан бизнес-климат деңгейі мен институттардың сапасы бойынша халықаралық рейтингтердегі жағдайды жақсартып отырып, әсіресе шикізаттық емес сектордағы инвестициялық тартымдылықты арттыруға тырысты. Алайда, 2015-2016 жылдардағы дағдарыстан кейін мұнайлық емес секторларға инвестициялар ағыны қысқарған. Сонымен қатар, коронавирустық пандемия әлемдік сауда мен инвестициялардың болашағын нашарлатқаны белгілі болды [9]

Дүниежүзілік Банктің пайымдауынша, мұндай жағдайда мемлекеттің оң рөлі инвесторлардың тәуекелін азайту және мемлекеттік саясаттардың болжамдылығы мен оларға деген сенімді арттыру жөніндегі шараларға келіп тіреледі. Дүниежүзілік банкте инвестицияларды дамыту саласындағы мемлекеттік саясаттармен байланысты үміттерінің бірі-ынтымақтастықты ынталандыру және протекционистік құралдардан бас тарту. Осы үміт Пекин мен Вашингтонға қарсы тұрудың жаңа кезеңін ескере отырып, өте тұрақсыз болып саналады. Осы ретте Дүниежүзілік Банктің сарапшыларының тұжырымдары бойынша, біріншіден, бұл бизнес-климат пен реттеуші ортаның жай-күйін көрсететін халықаралық рейтингтердегі позициялардың жақсаруы (Doing Business). Мысалы, Doing Business бизнес жүргізу жеңілдігі рейтингінде Қазақстан соңғы 10 жыл ішінде 38 орынға, демек – 2010 жылғы 63-ші орыннан 2020 жылы 25-ші орынға көтерілді (1-кесте) [4].

Қазақстанда жергілікті компаниядан шетелдік инвестор сатып ала алатын үлес бойынша шектеу жоқ. Қазақстанда инвестициялық климатты жақсарту міндеті әрдайым экономиканы әртараптандырумен тығыз байланыста жүргізіледі. Осы мақсаттың төңірегінде инвесторлармен коммуникация жүйесі (Президент жанындағы Шетелдік инвесторлар кеңесі, сондай-ақ премьер-Министр жанындағы инвестициялық ахуалды жақсарту жөніндегі кеңес), инвестициялар мен шикізаттық емес экспортты қолдауға бағытталған мемлекеттік құрылымдар (KazakhInvest, KazakhExport) құрылды.

2020 жылы Бизнес жүргізу рейтингінде Еуразиялық экономикалық одақпен зерттеліп жатқан мемлекеттердің ішінде 29-шы орында тұр. Бірінші жыл қатарынан 2 позицияға жақсару жүріп жатқан жоқ, Ресей Федерациясы және Қазақстан сияқты Еуразиялық экономикалық

одаққа кіретін аса ірі экономикалар рейтингінде уақыт бойынша көрсеткіштерді жақсарту есебінен анықталды. 1-кестеде осы рейтингте ЕАЭО мүше мемлекеттер алған позициялардың динамикасы көрсетілген.

Кесте 1- ЕАЭО мүше мемлекеттердің бизнесті жүргізу рейтингіндегі позициялары

Елдер	2016 жыл	2017 жыл	2018 жыл	2019 жыл	2020 жыл
Армения	35	38	47	41	47
Беларусь	44	37	38	37	49
Қазақстан	41	35	36	28	25
Қырғызстан	67	75	77	70	80
Ресей	51	40	35	31	28
ЕАЭО	50	40	35	31	29

Ескерту: [4] қолдану негізінде автормен жасалған

Қазақстан Doing Business рейтингінің барлық көрсеткіштері бойынша өз позициясын жақсартты. Қазақстан келісімшарттарды орындау, салық салу, миноритарлық инвесторлардың құқықтарын қорғау және меншік құқықтарын тіркеу сияқты өлшемшарттар бойынша неғұрлым жоғары позицияларға ие.

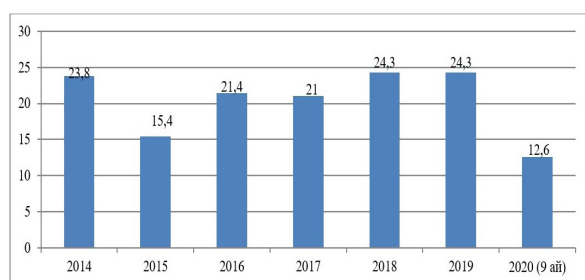
Осылайша, ЕАЭО ұстанымдарының жақсаруы байқалады. Әрбір жеке мемлекеттің позициялары тұрғысынан қарайтын болсақ, мысалы Қазақстан Республикасы мен Ресей Федерациясының позициялары жыл сайын рейтингте артып келеді, бұл көрсеткіш өз кезегінде мемлекеттердің кәсіпкерлік субъектілеріне қатысты жұмысы және бизнесті жүргізу жағдайларының жақсаруы туралы айтады.

Қазақстанда 2020 ж. бірінші жартыжылдығында тікелей шетелдік инвестициялардың жаһандық ағындары COVID-19 пандемиясының экономикалық әсеріне байланысты 2019 жылдың бірінші жартысымен салыстырғанда 49% кеміген. Аталған қысқару көрсеткіштері тікелей шетелдік инвестициялардың барлық негізгі нысандарына қатысты болды. Осы ретте бүкіл әлем бойынша шектеу шаралары қолданыстағы инвестициялық жобаларды жүзеге асыруды баяулатты, ал терең рецессия перспективалары трансұлттық корпорациялардың жаңа жобаларды қайта қарауға мәжбүр етті [4]. Тікелей шетелдік инвестициялар ағыны бойынша ең үлкен құлдыраудың деңгейі 75% - ға қысқарған жағдайлар әлемнің дамыған елдерінде байқалды. Өз кезегінде, дамушы елдерде ағындар небәрі 12%-ға азайды. Жалпы 2020 жылы жаһандық тікелей шетелдік инвестициялар ағынының қысқаруы 30% -40% шегінде болжанғандығы айтылады.

Әлемдегі болған қаржылық дағдарыстың теріс салдары Қазақстанды да айналып өтпей жағымсыз әсерін тигізді. Объективті себептер бойынша 2020 жылдың тоғыз айында Қазақстанға

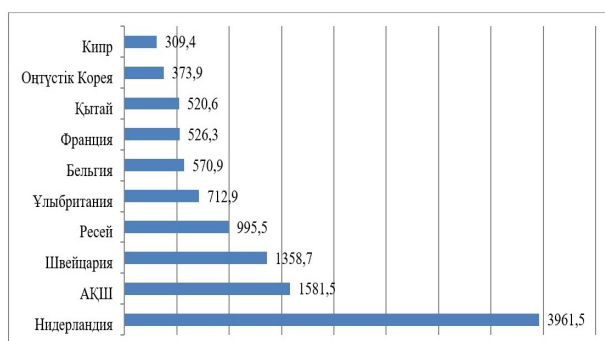

тікелей шетелдік инвестициялардың жалпы ағыны жылына 32,2% - ға азайып, нәтижесінде 12,6 млрд АҚШ долларын құрады (1-сурет). Құлдыраудың себебі негізінен экономиканың тау-кен өндіру секторына тікелей шетелдік инвестициялар ағынының қысқаруымен байланысты, ол сыртқы инвестициялар ағынының негізгі үлесін қалыптастырады [10]. Бұл ретте, әлемдік дағдарысқа қарамастан, Қазақстан сыртқы инвестициялар үшін тартымды ел болып қала береді. Салыстырмалы зерттейтін болсақ, тәуелсіздік алған жылдары Қазақстанға тікелей шетелдік инвестициялар ағыны шамамен 350 млрд АҚШ долларын құраған. Ал соңғы бес жылда Қазақстанға жыл сайын орта есеппен 21,3 млрд. АҚШ долл. көлемінде тікелей шетелдік инвестициялар тартылған.

Сурет 1. Қазақстанға тікелей шетелдік инвестициялар жалпы ағыны, млрд АҚШ долл.

Қазақстанға тікелей шетелдік инвестициялардың жалпы ағыны талдауға алынған жылдар аралығында 2014 жылы (-1,2 %), 2015 жылы (-35.5%), ал 2016 жылы 39,0 % құрап күрт артқандығын байқаймыз. Ал 2017 жылы қайтадан төмендеудің пайызы (-1.9%) құраса, 2018 жылы өсім 15,8% -ға қайта өскен. Соңғы 2019 жылы өзгеріссіз қалған. 2020 жылдың 9 айында 12,6 млрд АҚШ долларын құраған. 2020 жылдың қаңтар- қыркүйек айлары бойынша Қазақстанда Топ-10 қатарындағы инвесторлардың инвестиция көлемі 2-суретте берілген.

Сурет 2. Қазақстанда Топ-10 инвесторлар тізімі, млн АҚШ доллары [12]

Қазақстанда энергия үнемдеу технологияларын кеңінен таратуға көп көңіл бөлінеді.

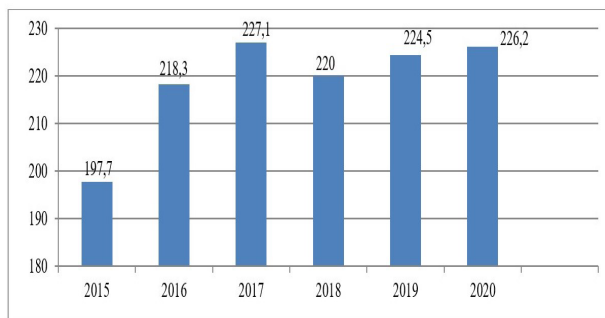
Ол үшін заңнамалық база қалыптастырылып, инвесторлар үшін тартымды жағдайлар әзірленді, «энергия үнемдеу және энергия тиімділігін арттыру туралы» заң қабылданды, «энергия үнемдеу-2020» салалық бағдарламасы жұмыс істейді.

Бизнес-ахуалды жақсарту үшін 2015 жылдан бастап рәсімдер санын, мерзімдер мен қаржылық шығындарды едәуір қысқартуды көздейтін кәсіпкерлік үшін жағдайларды түбегейлі жақсарту жөніндегі заң күшіне енді. «Астана» халықаралық қаржы орталығы үшін құқықтық негіз жасалды, оған қатысушылар үшін салық жеңілдіктері көзделген. Электрондық кедендік декларациялау енгізілді және салық және кеден жүйелерін интеграциялау процесі басталды. Құрылыс саласындағы бастапқы-рұқсат беру құжаттарын ұсыну мерзімдері барынша қысқартылды. «Астана» халықаралық қаржы орталығының қатаң карантиндік шектеулерді қолдану кезінде де Қазақстандағы корпорациялардың санын арттыруға мүмкіндік болды. Осы ретте, коронавирустық пандемияға дейін «Астана» халықаралық қаржы орталығында саны бойынша шамамен 420 компания өз қызметін жүзеге асырса, ал қазіргі кезде олардың саны 659 бірлікке дейін жеткен.

2021 жылдың 8 қаңтарында «Астана» халықаралық қаржы орталығы мен АҚШ Халықаралық даму Қаржы Корпорациясы инвестициялық ынтымақтастық туралы келісімге қол қойылды. Аталған құжат «Астана» халықаралық қаржы орталығының платформасы арқылы Қазақстанда 1 млрд АҚШ долларына дейінгі қаражат көлемі бойынша бірлескен инвестициялық жобаларды қарастыруға мүмкіндік береді. Жалпы, Қазақстанда ең ірі инвесторларының бірі ретінде-ҚРҰБ соңғы мәліметтері көрсеткендей жинақталған инвестициялар сомасының көлемі бойынша шамамен 40 млрд АҚШ долларын құраған АҚШ атап өтуге болады. Сонымен қатар, 2020 жылғы 18 қараша айында өткен шетелдік инвесторлар кеңесінің кездесуінде Қазақстан президенті Қасым-Жомарт Тоқаев инвестициялық тартымдылықты арттыруға, мемлекеттік саясаттардың ашықтығын қамтамасыз етуге арналған реформалар жүргізудің қажеттігін атап өтті. Осыған сәйкес, мемлекетпен заңнамалық жағдайлардың кепілді тұрақтылығын қамтамасыз ететін стратегиялық инвестициялық келісімнің тетігі жасалды. Сондай-ақ Қазақстан халқымен мемлекеттің әлеуметтік-экономикалық жағдайын жақсарту мақсатында-инвестициялық климатты жақсарту, шетелдік инвесторларды сыбайлас жемқорлықтан қорғауды арттыру бойынша жұмыстар жалғасады [10].

Қазақстанда инвестициялық климатты жақсарту бойынша қабылданған шаралар жаңа шетелдік компанияларды тартуға мүмкіндік

берді. Атап айтсақ: 2020 жылғы 1 желтоқсанға шетелдік компаниялардың қатысуымен бірлік саны бойынша 22300 компания өз қызметін жүзеге асыруда, бұл көрсеткіштерді өткен жылдың осы кезеңімен салыстырғанда 10,6% немесе 2100 (саны, бірлік) компанияға артық. Нәтижесінде, Қазақстанда 2020 жылы жинақталған шетелдік инвестициялар сомасының көлемі 1% - ға артып, 226,2 млрд АҚШ долларын құраған (3-сурет).

Сурет 3. Қазақстанда жинақталған шетелдік инвестициялар көлемі, млрд АҚШ долларымен [12].

Осылайша, Қазақстанның сыртқы экономикалық саясатының негізгі элементі- бұл шетелдік инвесторларды Қазақстан экономикасының басым салаларына тартуға жәрдемдесу болып табылады. Бүгінде елімізде қолайлы инвестициялық климат қалыптасқан деп айтуға болады, атап айтсақ, оңайлатылған салық режимі жұмыс істейді, ұлттық заңнама үнемі жетілдіріліп отырады, одан басқа инвестициялық преференциялар пакеті кеңеюде.

Инвестициялық ахуалды жақсартудың маңызды факторы құқықтық тетіктердің басталуы 90-шы жылдардың ортасынан бастап, бүгінгі күнге дейін Қазақстанда инвестициялық климатты жақсарту бойынша ұйымдастырушылық-құқықтық механизмдер қолданылады. Шетелдік компаниялардың, фирмалардың көптеген өкілдері, жеке кәсіпкерлер Қазақстандағы инвестициялық климатты жоғары бағалайды. Бай табиғи ресурстардан, аграрлық және өнеркәсіптік әлеуеттен, білікті мамандардан, мамандардан және салыстырмалы түрде арзан жұмыс күшінен, тиімді геосаяси жағдайдан басқа, саяси жағдай мен ұлтаралық қатынастардың тұрақтылығы ерекше атап өтіледі [11].

Инвестициялық климатты инвестициялық саясатқа әсер етуші объектісі ретінде қарастыруға болады. Бір жағынан, ол инвестициялық саясатты әзірлеудің бастапқы шарттарын анықтайды, ал екінші жағынан - оның нәтижесін көрсетеді. Сонымен қатар инвестициялық климатты белгілі бір елге тән факторлардың жиынтығы ретінде және фирмалардың өнімді инвестицияларды жүзеге асыру жолымен жұмыс орындарын құру және жаһандық бәсекелестікке белсенді қатысу мақсатымен қызметті дамыту, кеңейту мүмкіндіктері мен ынталандыруын анықтайды. Ол белгілі бір елдегі, аймақтағы, қаладағы инвестициялық қызмет жағдайларын анықтайтын заңнамалық, нормативтік, ұйымдастырушылық, экономикалық, әлеуметтік-саяси және басқа факторлардың өзара байланысты кешенінің әсерінен қалыптасады.

Қорытынды. Жоғарыда айтылғандардың бәрін қорытындылай келе, елдің экономикалық дамыған мемлекеттер деңгейіне шығуы үшін қажетті шарттардың бірі болып табылатын шетелдік инвестицияларды, сондай-ақ Қазақстан экономикасына ішкі инвестицияларды тарту республикалық және жергілікті биліктің де, жекелеген кәсіпорындар мен қаржы институттарының да маңызды заң шығарушылық және ұйымдастырушылық күш-жігерін талап ететінін атап өтуге болады. Қолайлы инвестициялық климатты қолдау және ел экономикасына тікелей шетелдік инвестициялардың келуін ынталандыру Қазақстанның маңызды мемлекеттік міндеті болып табылады деп санаймыз.

Осылайша, инвестициялық климатты қалыптастыруды, инвестициялық тәуекелдерді және тұтастай экономикалық ортаның жай-күйін айқындайтын факторлар Қазақстан Республикасының инвестициялық ахуалының қолайлы дамуын айқындайтын аса маңызды шарт болып табылады. Жалпы алғанда бұл күш-жігер Қазақстанның жалпы инвестициялық ахуалын жақсартуға, тұрақты экономикалық дамуды қамтамасыз етуге және бағалы қағаздар нарығы мен экономиканың нақты секторының толыққанды өзара байланысы негізінде капиталдардың ішкі нарығын дамытуды қамтамасыз ететін тиімді заңнама жасауға бағытталуы тиіс.

С.Н. Абиева¹, А.Ж. Курмантаева² Ж.Ж. Темирова³

¹Казахский Национальный Университет имени аль-Фараби, Алматы, Казахстан;

²Казахский Национальный Педагогический Университет имени Абая, Алматы, Казахстан;

³Южно-Казахстанский государственный педагогический Университет, Шымкент, Казахстан.

E-mail: abievas@mail.ru

**ИНВЕСТИЦИОННЫЙ КЛИМАТ – НЕОБХОДИМОЕ УСЛОВИЕ
ДЛЯ ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ**

Аннотация: Основными факторами, влияющими на инвестиционную привлекательность Казахстана, являются благоприятный бизнес-климат страны, поддерживаемый благоприятным инвестиционным законодательством, экономической и политической стабильностью. Благоприятный инвестиционный климат составляет фундаментальную основу для формирования позитивных преимуществ у потенциальных инвесторов, сложившихся годами. Приоритет инвестиционного климата над привлекательностью становится очевидным, он должен в конечном итоге определить приоритеты в национальной и местной политике. В этой связи необходимость улучшения инвестиционного климата и важность правильного развития инвестиционной политики в повышении уровня национальной экономики четко обосновывается в статье.

В статье отдельно рассмотрены факторы, влияющие на инвестиционный климат. В статье также обозначены проблемы, препятствующие формированию благоприятного инвестиционного климата в Казахстане, несмотря на высокий инвестиционный потенциал страны. Для успешного ведения национальной экономики необходимо привлечение инвестиций. С момента обретения независимости Казахстан продолжает задачу привлечения инвесторов в экономику страны путем улучшения инвестиционного климата и создания благоприятных условий для развития государства, так как привлечение прямых иностранных инвестиций играет ключевую роль в развитии государства. При этом в международных рейтингах, отражающих состояние бизнес-климата и регуляторной среды, то есть в рейтинге легкости ведения бизнеса Doing Business Казахстан за последние 10 лет поднялся на 38 место, а значит-с 63 – го места в 2010 году до 25-го в 2020 году.

В Казахстане в 2020 году глобальные потоки прямых иностранных инвестиций уменьшились на 49% по сравнению с 2019 годом в связи с экономическим воздействием пандемии COVID-19. Последствия мирового финансового кризиса оказали негативное влияние на Казахстан. По объективным причинам общий приток прямых иностранных инвестиций в Казахстан за девять месяцев 2020 года уменьшился на 32,2% и в результате составил 12,6 млрд долларов США, что в сопоставимом виде анализируется статистическими данными в статье. Причины спада в основном связаны с сокращением притока прямых иностранных инвестиций в горнодобывающий сектор экономики. Но, несмотря на мировой кризис, Казахстан остается привлекательной страной для внешних инвестиций. За последние пять лет в Казахстан ежегодно вкладывается в среднем 21,3 млрд. долл. США в объеме привлеченных прямых иностранных инвестиций.

В настоящее время в Казахстане наблюдается положительная тенденция притока иностранных инвестиций. Тем не менее, иностранные инвестиции должны были быть увеличены для удовлетворения потребностей казахстанской экономики, поскольку вывоз капитала превышает его ввоз. Это, в свою очередь, объясняется не очень благоприятным инвестиционным климатом в стране в целом и особенно в отношении иностранных инвестиций. Также в статье анализируется динамика за последние 6 лет по объему накопленного притока иностранных инвестиций в Казахстан.

В статье авторы подчеркивают, что поддержка благоприятного инвестиционного климата и стимулирование притока прямых иностранных инвестиций в экономику страны является важнейшей государственной задачей Казахстана.

Ключевые слова: экономический рост, инвестиционный климат, иностранные инвестиции, инвестиционная политика, инвестор, национальная экономика, международный финансовый центр.

S.N. Abieva¹, A.Zh. Kurmantaeva², Zh.Zh. Temirova³

¹Kazakh national University named after al-Farabi, Almaty, Kazakhstan;

²Kazakh national pedagogical university named after Abai, Almaty, Kazakhstan

³South Kazakhstan State Pedagogical University, Shymkent, Kazakhstan

E-mail: abievas@mail.ru

THE INVESTMENT CLIMATE IS A NECESSARY CONDITION FOR ATTRACTING FOREIGN INVESTMENT

Abstract. The main factors influencing the investment attractiveness of Kazakhstan are the favorable business climate of the country, supported by favorable investment legislation, economic and political stability. A favorable investment climate is a fundamental basis for the formation of positive advantages for potential investors that have developed over the years. The priority of the investment climate over attractiveness becomes clear, and it should ultimately determine priorities in national and local policies. In this regard, the need to improve the investment climate and the importance of the correct development of investment policy in raising the level of the national economy is clearly justified in the article.

The article separately considers the factors that affect the investment climate. The article also identifies the problems that prevent the formation of a favorable investment climate in Kazakhstan, despite the high investment potential of the country. For the successful conduct of the national economy, it is necessary to

attract investment. Since gaining independence, Kazakhstan has continued the task of attracting investors to the country's economy by improving the investment climate and creating favorable conditions for the development of the state, as attracting foreign direct investment plays a key role in the development of the state. At the same time, in the international rankings reflecting the state of the business climate and regulatory environment, that is, in the ranking of ease of doing business, Kazakhstan has risen to 38th place over the past 10 years, which means-from 63rd place in 2010 to 25th in 2020.

In Kazakhstan, global foreign direct investment flows decreased by 49% in 2020 compared to 2019 due to the economic impact of the COVID-19 pandemic. The consequences of the global financial crisis have had a negative impact on Kazakhstan. For objective reasons, the total inflow of foreign direct investment to Kazakhstan for the first nine months of 2020 decreased by 32.2% and as a result amounted to 12.6 billion US dollars, which is analyzed in a comparable form by the statistical data in the article. The reasons for the decline are mainly related to the reduction in the inflow of foreign direct investment in the mining sector of the economy. But despite the global crisis, Kazakhstan remains an attractive country for foreign investment. Over the past five years, an average of \$ 21.3 billion in attracted foreign direct investment has been invested in Kazakhstan annually.

Currently, there is a positive trend in the inflow of foreign investment in Kazakhstan. However, foreign investment had to be increased to meet the needs of the Kazakh economy, as the export of capital exceeds its import. This, in turn, is due to the not very favorable investment climate in the country as a whole and especially in relation to foreign investment. The article also analyzes the dynamics over the past 6 years in terms of the accumulated inflow of foreign investment in Kazakhstan.

In the article, the authors emphasize that supporting a favorable investment climate and stimulating the inflow of foreign direct investment into the country's economy is the most important state task of Kazakhstan.

Key words: economic growth, investment climate, foreign investment, investment policy, investor, national economy, international financial center.

Information about authors:

Abieva Sabira Nurgalievna – candidate of economic sciences, Kazakh national University named after al-Farabi. E-mail: abievas@mail.ru

Kurmantaeva Aiman Zhalgasbaykyzy – senior lecturer, Kazakh national pedagogical university named after Abai. E-mail: kurmantaeva.ayman@mail.ru

Temirova Zhannat Zhambulovna – candidate of economic sciences, South Kazakhstan State Pedagogical University. E-mail: zhannat_temirova@mail.ru

ӘДЕБИЕТТЕР:

[1] Инвестициялық климат-елдің дамуының кілті / И. Ю. Унгаева, Б.Ю. Базаров. - Мәтін: Тікелей // Жас ғалым. — 2019. — № 14 (252). — Б.124-126.

[2] Кутова А.С. «Кәсіпорынның тұрақты дамуы» ұғымының анықтамасына шолу. Б.39-43. <https://cyberleninka.ru/article/n/analiz-podhodov-k-opredeleniyu-ponyatiya-ustoychivoe-razvitiepredpriyatiya>

[3] Валежникова М.В. (2018) Инвестициялық тартымдылықты бағалау әдістері // Жас ғалым, 39, [Интернет]. С. 63-67. <https://moluch.ru/Mypaғat/225/52859>

[4] <https://ekonomist.kz/domnin/investicii-i-covid-19/>

[5] Панзабекова А. Ақпараттық қоғамның оның халықтың өмір сүру сапасына әсері тұрғысынан қалыптасуы мен дамуы. Қазақстан Республикасы Ұлттық Ғылым академиясының баяндамалары, ISSN 2224-5227, 5 Том, 321 нөмірі (2018). 94-99 Б. <https://doi.org/10.32014/2018.2518-1483>. 14

[6] Қазақстан Республикасының 2020 жылғы 29 маусымдағы № 352-VI Заңы. Инвестициялық ахуалды жақсарту жөніндегі кеңес Қазақстан экономикасын қалпына келтіру перспективаларын қарады: <http://www.primeminister.kz/ru/жаңалықтар>

[7] Хельмут Грюндл, Мин (Айви) Донг, Йенс Гал. (2016) Ұзақ мерзімді инвестициялау үшін сақтандырушылардың портфельдік инвестициялық стратегияларының эволюциясы//ЭБДЖ журналы: қаржы нарығының үрдістері. <http://dx.doi.org/10.1787/fmt-2016-5jln3rh7qf46> (ағылшын тілінде.)

[8] Қазақстан Республикасындағы инновациялық дамуды басқару жүйесі, Қазақстан Республикасының Ұлттық Ғылым академиясы әлеуметтік-гуманитарлық ғылымдар сериясы ISSN 2224-5294. Көлемі 5, нөмірі 327 (2019), 263-268. <https://doi.org/10.32014/2019.2224-5294.198>

[9] Омарханова Ж., Тлеужанова Д., Берстембаева Р., Мухамбетова З., Матаева Б., Алина Г. Қазақстанның ауыл шаруашылығына инвестициялар тартудың ерекшеліктері мен проблемалары // құқық және экономика саласындағы озық зерттеулер журналы ISSN: 2068-696x. Vol. VIII, 4-шығарылым(26) 2017 ж. 1255-1259. <https://doi.org/10.14505/jarle>

[10] Көшербаева Н. А., Әбдіреимова К., Көшерба Г., Әнуарбек А. Гуманистік педагогикадағы Әлемдік адамзат жетістіктерінің синтезі. Procedia - Social and Behavioral Sciences 89, 2013. P. 886-889. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.08.950>

[11] Саналиева Л.К., Кенгжегалиева Г. Б., Идельбаева А. С., Ниязбекова Ю. Ю., Экономиканың инновациялық дамуының қозғаушы факторы ретінде елдің зияткерлік әлеуетін қалыптастырудың заманауи экономикалық тетіктерін зерттеу. Қазақстан Республикасы Ұлттық Ғылым академиясының Жаршысы. ISSN 1991-3494. Vol. 5, N 375 (2018), 144-148. <https://doi.org/10.32014/2018.2518-1467.19>

[12] Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігі Статистика комитетінің деректері бойынша, 2020 Астана

REFERENCES

[1] Investment climate — the key to the development of the country / I. Yu. Ungaeva, B. Yu. Bazarov. - Text : direct // Young scientist. — 2019. — № 14 (252). — Pp. 124-126.

[2] Kutova A.S. Review of approaches to defining the concept of “sustainable development of an enterprise” [Internet]. P. 39-43. Available from <https://cyberleninka.ru/article/n/analiz-podhodov-k-opredeleniyu-ponyatiya-ustoychivoe-razvitiyepredpriyatiya>

[3] Valezhnikova M.V. (2018) Methods for assessing investment attractiveness // Young scientist, 39, [Internet]. P. 63-67. Available from <https://moluch.ru/archive/225/52859>

[4] <https://ekonomist.kz/domin/investicii-i-covid-19/>

[5] Panzabekova A. Formation and development of information society in the context of its impact on quality of population life. Reports of The National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, ISSN 2224-5227, Volume 5, Number 321 (2018). C.94-99 <https://doi.org/10.32014/2018.2518-1483.14>

[6] Law of the Republic of Kazakhstan No. 352-VI of the SAM dated June 29, 2020.

The Council for Improving the Investment Climate considered the prospects for economic recovery in Kazakhstan <https://www.primeminister.kz/ru/news/sovet-po-uluchsheniyu-investicionnogo-klimata-rassmotrel-perspektivy-vosstanovleniya-ekonomiki-rk-2292428>

[7] Helmut Gründl, Ming (Ivy) Dong, Jens Gal. (2016) The evolution of insurer portfolio investment strategies for longterm investing // OECD Journal: Financial Market Trends. <http://dx.doi.org/10.1787/fmt-2016-5jln3rh7qf46> (in Eng.).)

[8] Innovation development management system in the Republic of Kazakhstan, National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan series of social and humanitarian Sciences ISSN 2224-5294. Volume 5, Number 327 (2019), 263-268. <https://doi.org/10.32014/2019.2224-5294.198>

[9] Omarkhanova Zh., Tleuzhanova D., Berstembayeva R., Mukhambetova Z., Matayeva B., Alina G. Features and Problems of Attracting Investments into Agriculture of Kazakhstan // Journal of Advanced Research in Law and Economics ISSN: 2068-696X. Vol. VIII, Issue 4(26) Summer 2017. P. 1255-1259. <https://doi.org/10.14505/jarle>

[10] Kosherbayeva N. A., Abdreimova K., Koshherba G., Anuarbek A. Synthesis of achievements of world mankind in humanity pedagogy. Procedia - Social and Behavioral Sciences 89, 2013. P.886-889. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.08.950>

[11] Sanaliev L.K., Kengzhegalieva G.B., Idelbayeva A.S., Niyazbekova Sh.U. Investigation of modern economic mechanisms for construction of the intellectual potential of the country as a moving factor of innovative economic development. Bulletin of National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan. ISSN 1991-3494. Vol. 5, N 375 (2018), 144-148. <https://doi.org/10.32014/2018.2518-1467.19>

[12] Based on data from the statistics Committee of the Ministry of national ECONOMY of the Republic of Kazakhstan 2020

МАЗМҰНЫ
Экономика – Экономика - Economics

Абиева С.Н., Kurmantaeva A.Zh. Temirova Zh.Zh. ИНВЕСТИЦИЯЛЫҚ КЛИМАТ-ШЕТЕЛДІК ИНВЕСТИЦИЯЛАРДЫ ТАРТУ ҮШІН ҚАЖЕТТІ ШАРТ.....	6
Azimkhan A., Sartova R.B., Bakpayeva A.K. ANALYSIS OF THE CURRENT CONDITION OF SMALL AND MEDIUM-SIZED BUSINESSES IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN.....	14
Bielova I., Bukhtiarova A., Taraniuk L., D'yakonova I., Pakhnenko O. ENVIRONMENTAL QUALITY AS A FACTOR OF INFLUENCE ON MORTALITY FROM COVID-19.....	19
Bekbusinova G.K., Baymbetova A.B., Meldebekova A.D., Zhakhmetova A.K. COMPARATIVE ANALYSIS OF INTERACTION OF THE NATIONAL FINANCIAL AND CREDIT SYSTEMS OF THE EAEU COUNTRIES.....	27
Dyulger G.P., Dyulger P.G., Alikhanov O., Latynina E.S., Baimukanov D.A. MODERN METHODS OF DIAGNOSIS OF MAMMARY TUMOR AND TUMOR-LIKE LESIONS IN CATS.....	33
Gerasymchuk N.A., Stepasyuk L.M, Titenko Z.M., Yermolenko I. M. MARKET COMPETITION AT THE LEVEL OF AGRICULTURAL PRODUCTS DISTRIBUTION.....	40
Hutorov A., Gutorov O., Krasnorutskyy O., Groshev S., Yermolenko O. SMART-SPECIALIZATION DEVELOPMENT OF FARMS.....	45
Zhakupov Y., Berzhanova A. EVALUATION OF THE DEVELOPMENT OF SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTREPRENEURSHIP IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN.....	53
Kazbekova L., Utegenova K., Bekesheva D., Akhmetova A., Kultanova N. APPROACHES TO THE ASSESSMENT OF CORPORATE MANAGEMENT EFFECTIVENESS.....	58
Kenzhegaliyeva Z. Zh., Mussayeva A.A., Igaliyeva L.N. ANALYSIS OF HOUSING AND UTILITIES SECTOR ACTIVITIES IN ENSURING ENVIRONMENTAL SAFETY IN ATYRAU.....	65
Kovalenko V., Sheludko S., Sergeeva O., Kyriazova T., Yesina O. CREDIT SUPPORT FOR AGRICULTURAL DEVELOPMENT: COMPARATIVE CHARACTERISTICS OF UKRAINE AND KAZAKHSTAN.....	72
Mukina G.S., Sultanova Z.Kh., Aiguzhinova D.Z., Amerxanova A.Kh., Kenzhin Zh.B. PREDICTIVE ASSESSMENT OF THE NECESSITY FOR HUMAN RESOURCES IN THE REGIONS.....	81
Mukhamedkhanova A. B., Tulemetova A. S., Zhuryinov G.M. INTERACTION BETWEEN INNOVATION FORESIGHT AND ENSURING THE COMPETITIVENESS OF BUSINESS STRUCTURES.....	86
Maisigova L.A., Serikova M.A., Moldashbayeva L.P., Zhumatayeva B.A., Varaksa N.G. EDUCATION PERFORMANCE AUDIT.....	92

Nurzhanova A., Niyazbekova Sh., Issayeva B., Kamyshova A., Popova E. MECHANISMS FOR REDUCING ECONOMIC RISKS IN THE DEVELOPMENT OF SMALL AND MEDIUM BUSINESSES OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN.....	99
Sartova S.B., Nurbayeva G.E., Bayandina G.D., Khasenova S.M. MODERN APPROACHES TO THE ASSESSMENT OF HUMAN RESOURCES AS THE MAIN FACTOR OF REGIONAL COMPETITIVENESS.....	104
Semenov V.G. , Baimukanov A.D., Alentayev A.S., Mudarisov R.M., Karynbayev A.K. DAIRY PRODUCTIVITY OF HOLSTEIN COWS OF DIFFERENT BREEDINGS UNDER THE CONDITIONS OF COMMERCIAL DAIRY FARMS.....	110
Sembiyeva L.M., Zhagyparova A.O., Tulegenova Zh.U., Orynbekova G.A., Vasyl Derii. DISTINCTIVE FEATURES OF ORGANIZATION OF STATE AUDIT TYPES.....	116
Shamuratova N.B., Baitilenova Y.S., Narenova A.N., Nazikova Zh.A., Kamerova A.A. COMPARATIVE ANALYSIS OF BIOFUELS WITH A FEEDSTOCK FUEL COMPLEX.....	122
Shamshudinova G.T., Altybassarova M.A., Akhmejanova G.B., Turlybekova A.M., Aitzhanova D.N. THE POPULATION CENSUS AS A LARGE-SCALE AND MULTI-PURPOSE SOURCE OF THE STATE INFORMATION.....	128
Zakharkin O.O., Hrytsenko L. L., Zakharkina L. S., Myroshnychenko Iu. O. COMPARATIVE ANALYSIS OF RETURN AND VOLATILITY OF THE KAZAKH AND UKRAINIAN STOCK MARKET SUBJECT TO THE INVESTMENT TIME HORIZON.....	133

Құқықтану - Юриспруденция - Law

Arabaev Ch.I., Ryskulov Sh.D., Zhylkichieva K.S. ROLE AND SIGNIFICANCE OF INCOME OF PUBLIC INSTITUTIONS IN CIVIL AND BUDGETARY LEGISLATION OF THE KYRGYZ REPUBLIC.....	139
Altybaeva A.T. CONTROL FUNCTION OF PARLIAMENT AND PRINCIPLE OF DIVISION OF POWERS.....	148
Akhmejanova G.B., Mussabekova N.M., Voronova T.E., Shamshudinova G.T., Avilkhan A. RELATIONS BETWEEN THE STATE AND RELIGIOUS ASSOCIATIONS IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN: CONSTITUTIONAL AND LEGAL ASPECTS.....	153
Plotskaya O. A., COMMON LAW IN MEDIEVAL HUNGARIAN SOURCES.....	159
Yakhyaev M.Y. CONDITIONS FOR THE OCCURRENCE OF OBLIGATIONS TO COMPENSATE FOR DAMAGE CAUSED BY LAWFUL ACTIONS OF STATE BODIES, AS WELL AS THEIR OFFICIALS.....	165

Педагогика – Педагогика - Pedagogy

Anzorova S., Madiyarova D., Zubets A., Zhumadilova G., Alieva S., Tlessova E. INTEGRATION OF DIGITAL AND PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES IN THE PROCESS OF TEACHING STUDENTS OF SOCIO-ECONOMIC AND PEDAGOGICAL AREAS OF TRAINING.....	170
Kondratska L.A., Romanovska L.I., Natsiuk M.B., Dovgan O.Z., Kravchyna T.V. CURRENT PROJECTS OF EDUCATIONAL DOMAIN: FROM MASK EXPANSION TO LIVE BREATHING.....	176

Yunusov A.A., Zhokhov A.L., Yunusova A.A., Suleimenova G., Zhumadullayev D.K. DIALOGUE OF CULTURES AS A TOOL OF THE MODERN PROFESSIONAL OF PEDAGOGICAL PROFILE.....	184
---	-----

Филология – Филология - Philology

Bazarbayeva Z.M., Chukayeva T.K. FOLKLODIC DISCOURSE AS AN OBJECT OF PHILOLOGICAL RESEARCH.....	190
---	-----

Жеменей И., Батырхан Б.Ш. САҒДИ МЕН АБАЙДЫҢ РУХАНИ САБАҚТАСТЫҒЫ.....	196
--	-----

Рахимбекова Г.О., Жумадилаева О.А. ISSUES OF TEACHING STUDENTS OF NON-LINGUISTIC UNIVERSITIES A PROFESSIONALLY-ORIENTED FOREIGN LANGUAGE.....	203
---	-----

Omarova A.K., Kaztuganova A.Zh., Turmagambetova B., Tursunova G. KAZAKH ELITE AND MUSIC (1920-1930).....	208
--	-----

Оразалиева Э. Н. ТІЛ КӨРНЕКІЛІГІ – ӨЗГЕШЕ ТАНЫМ ӘЛЕМІ.....	214
--	-----

Тарих – История - History

Терещенко В.М. НЕБО НОМАДОВ ВЕЛИКОЙ СТЕПИ.....	222
--	-----

Саясаттану – Политология – Political science

Altybassarova M.A., Moldabayeva S.K., Rakhmetova D.A. THE MAIN PREREQUISITES FOR THE EMERGENCE AND SPREAD OF EXTREMISM IN THE MODERN SOCIETY.....	230
---	-----

Assanbayev M.B., Kilybayev T. MOVING TO A BIG CITY: INTERNAL MIGRATION PATTERNS IN KAZAKHSTAN.....	235
--	-----

**Publication Ethics and Publication Malpractice
in the journals of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan**

For information on Ethics in publishing and Ethical guidelines for journal publication see <http://www.elsevier.com/publishingethics> and <http://www.elsevier.com/journal-authors/ethics>.

Submission of an article to the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan implies that the described work has not been published previously (except in the form of an abstract or as part of a published lecture or academic thesis or as an electronic preprint, see <http://www.elsevier.com/postingpolicy>), that it is not under consideration for publication elsewhere, that its publication is approved by all authors and tacitly or explicitly by the responsible authorities where the work was carried out, and that, if accepted, it will not be published elsewhere in the same form, in English or in any other language, including electronically without the written consent of the copyright-holder. In particular, translations into English of papers already published in another language are not accepted.

No other forms of scientific misconduct are allowed, such as plagiarism, falsification, fraudulent data, incorrect interpretation of other works, incorrect citations, etc. The National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan follows the Code of Conduct of the Committee on Publication Ethics (COPE), and follows the COPE Flowcharts for Resolving Cases of Suspected Misconduct (http://publicationethics.org/files/u2/New_Code.pdf). To verify originality, your article may be checked by the Cross Check originality detection service <http://www.elsevier.com/editors/plagdetect>.

The authors are obliged to participate in peer review process and be ready to provide corrections, clarifications, retractions and apologies when needed. All authors of a paper should have significantly contributed to the research.

The reviewers should provide objective judgments and should point out relevant published works which are not yet cited. Reviewed articles should be treated confidentially. The reviewers will be chosen in such a way that there is no conflict of interests with respect to the research, the authors and/or the research funders.

The editors have complete responsibility and authority to reject or accept a paper, and they will only accept a paper when reasonably certain. They will preserve anonymity of reviewers and promote publication of corrections, clarifications, retractions and apologies when needed. The acceptance of a paper automatically implies the copyright transfer to the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan.

The Editorial Board of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan will monitor and safeguard publishing ethics.

Правила оформления статьи для публикации в журнале смотреть на сайте:

[www:nauka-nanrk.kz](http://www.nauka-nanrk.kz)

ISSN 2518-1467 (Online), ISSN 1991-3494 (Print)

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en/>

Редакторы *М.С. Ахметова, Д.С. Аленов, Р.Ж. Мрзабаева*
Верстка на компьютере *В.С. Зикирбаева*

Подписано в печать 12.06.2021.

Формат 60x881/8. Бумага офсетная. Печать – ризограф.

22, 25 п.л. Тираж 300. Заказ 3.